

УДК930:929.6

*Ірина Войцехівська
Ярослава Іщенко*

ІСТОРИЧНА СИМВОЛІКА ТА ЕМБЛЕМАТИКА МІСТА: ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ БЛОКІВ У МІНІАТЮРНИХ ФОРМАХ

Рец. на кн. Малаха Е. А., Омельченко Н. Н. Славянск в коллекционных миниатюрах. Исторический справочник, каталог. – Славянск: «Печатный двор», 2003. – 56 с., илл.

Серед населених пунктів будь-якої країни окремо взяті міста різняться не тільки часом свого заснування, а й особливостями перебігу історичних подій, що так чи інакше справили вплив або внесли свою частку до їх загальної об'єктивної характеристики. Їх різнять демографічний стан та національний склад населення, природні умови, які значною мірою вплинули на розвиток сільського господарства території та на виникнення певних галузей промисловості, дякуючи наявності лісів, річок, озер, морів, корисних копалин. Потім вони почали вирізнятися своєю власною забудовою, визначними спорудами, храмами, заснованими навчальними закладами і бібліотеками та ще багато чим.

Здавна кожний з населених пунктів, починаючи з долітописних часів, мав у переліку своїх характеристик ще окремий знак-символ. Саме завдяки появі таких знаків, що в узагальненій формі дозволяли розпізнати міста, з часом для виокремлення значних одиниць адміністративно-територіального поділу, їх статусу в загальнодержавній системі з'являються печатки і герби. Вони змінювалися і вдосконалювалися у процесі розвитку держави в залежності від її суспільного устрою. Але повсякчас

вносили до загального блоку історичної інформації про місто щось своє, особливе й притаманне тільки їм.

Носіями міських символів герби і печатки стали через їх безпосередній зв'язок з міським самоврядуванням, яке, на основі приписів та законів, отриманого містом Магдебурзького права, надавало їм громадам право самостійно вирішувати внутрішні проблеми.

Одночасно з наданими привілеями, міста здебільшого отримували й власні герби, зображені на спеціальних грамотах. Герби, прапори з їх зображеннями та печатки стали невід'ємними атрибутами міської влади, функціонально необхідним елементом її діяльності. Гербові печатки, що ставилися на документах, засвідчували їх правничу силу. Виготовляли і спеціальний гербовий папір з водяними знаками. А зображення герба прикрашало ратуші, вежі, міські брами, будинки установ влади. Прапор міста, з визначеними кольорами та гербом, слугував військовим дружинам, сотням і полкам, які розташовувались на його території та формувались з числа його мешканців.

Відтак знакова система цих атрибутів, яка удосконалювалася, розвивалася й модифікувалася впродовж значного часу, стала водночас і невід'ємною складовою історичної інформації про місто, джерелом вивчення окремих сторінок його історії.

Час вніс свої корективи щодо проявів та вираження особливостей міста через певні знаки. У системі зовнішньої комунікації з'явилися інші форми та методи фіксації зображення особливостей міста, втілення складових його економіки та культури через знаки.

Поява різних носіїв зображальної інформації про місто, зокрема значків, дозволила представляти ці відомості в мініатюрній формі.

Межа XIX – XX ст. стала своєрідним початком «родовідної хронології», або, іншими словами, часом відліку існування значків як малої форми втілення та передачі інформації про різні сторони життя та розвитку міст, їх громад, науки, культури, економіки, техніки. Значки почали колекціонувати, створювались музейні експозиції, описувались їх зібрання.

Саме у цьому контексті інтерес для дослідників регіональної історії становить видана у м. Слов'янськ книга «Славянськ в колекційних мініатюрах». Її автори – відомі колекціонери-дослідники Євген Малаха і Микола Омельченко. Визначаючи жанр підготовленого ними видання, автори зупинилися на доволі скромному підстрочнику – історичний довідник-каталог. Вони поставили за мету, перш за все, надати своїм землякам унікальні за значенням відомості щодо мініатюр, які створені саме у Слов'янську.

Однак, варто відзначити, що, дякуючи ретельно зібраній, класифікованій та проаналізованій ними інформації значків, ця невелика розвідка виходить далеко за межі визначеного жанру. До видання включено відомості про значки, пам'ятні медалі, гроші з місцевих емісій, які мають безпосереднє відношення до міста Слов'янська, району, а також до територій, підпорядкованих тепер міській раді – м. Слов'яногорська, селища Миколаївка. Видання адресоване працівникам музеїв, співробітникам бібліотек, колекціонерам-краєзнавцям. Ми ж розглядаємо видання, що є цінним своєю унікальною інформацією, як змістовне історико-ілюстративне джерело, яке стане в нагоді дослідникам регіоналістики. Адже поряд із зображенням значків автори подають у короткій історичній довідці відомості про місто, його установи, розповідають про події та факти з міської історії.

У зверненні міського голови Слав'янська Анатолія Левіта, яке відкриває видання, наголошується на тому, що мініатюрні свідки історії, зібрані та представлені авторами, допоможуть місцевим жителям, учням, студентам, гостям міста, колекціонерам орієнтуватися у тому, чому події, що відбувалися у місті, визначені бути вартими закарбованими у значках та медалях.

Продовжуючи тему, професор М.Ф. Дмитрієнко у невеличкому нарисі до книги відзначає її значення для професійних істориків, зокрема фахівців з спеціальних історичних дисциплін – геральдики, символіки, емблематики тощо.

Оскільки у книзі відсутній, з невідомих нам причин, зміст, що мав би представляти назви розділів книги почергово, дозволяємо собі перелічити основні їх складові.

Інформацію про значки міста Слов'янська розпочато з розділу «Про герб і прапор міста Слов'янська», в якому ретельно перелічено та проаналізовано факти, пов'язані з прийняттям міських атрибутів. Одночасно читачі отримують відомості про проведення міською владою конкурсу на міську символіку, дізнаються про імена тих, хто створив ескізи герба і прапора, про час затвердження їх міськрадою. Відповідно такі саме відомості концентруються у підрозділі «Про герб і прапор Слов'янського району». Особливістю даного матеріалу є те, що у кожному з випадків автори подали опис герба і прапора у відповідності з тим текстом, що затверджений у супровідних документах до еталонів символіки. Подані в кольорі ілюстрації передають не тільки зображальний ряд відповідних символів, але й дають уяву щодо особливостей відтінків фарб, які кожного разу при виготовленні значків чомусь зазнали змін.

Далі, після короткої передісторії старовинного міста Донбасу, одночасно із зображенням значка (за хронологією їх випусків) міститься такий блок інформації: назва значка; прізвище автора ескізу; організація, що виготовила мініатюру; час карбування, тираж, кількість знаків; розміри значка; метал, з якого карбувався значок.

За подібною схемою у відповідних розділах подаються відомості щодо ювілейних та сувенірних значків Слов'янська, значків і медалей (здебільшого пам'ятних та ювілейних) підприємств та установ міста. Зокрема, таких найбільших підприємств, як Донрибкомбінат, конструкторське бюро коксохімічного машинобудування, локомотивне депо «Слов'янськ», Слов'янська гідроелектростанція, арматурно-ізоляційний завод та завод будівельних та дорожніх машин «Строймаш», завод важкого машинобудування тощо. Навіть короткий перелік значків найбільших установ передає інформацію про те, що місто має індустріальне спрямування.

Осібні виділено значки та медалі учбових закладів, до переліку яких потрапили і мініатюри, випущені з нагоди визначних подій у науковому світі міста – це конференції, колись всесоюзного, а тепер, здебільшого, міжнародного та регіонального рівнів.

Без пошуку спеціальної літератури, вже через самі тільки значки краєзнавці, історики-регіоналісти отримують для себе відомості щодо академічних значків вузів міста, які, в свою чергу, теж складають об'єкт дослідження медальєрики. Надзвичайно цікавий ряд значків виготовило для своїх випускників Слов'янське авіаційно-технічне училище при Міністерстві Цивільної авіації.

У прикінцевому розділі під назвою «Різне» зосереджено значки з символікою клубів колекціонерів, туристів тощо. Серед відзнак вирізняється складністю дизайну медаль «Меридіан», нагородні медалі «Міжнародного турніру пам'яті Ігоря Яковенка» та ін.

У значках знайшла втілення символіка міста – курорту Слов'яногорська. Привертає увагу естетичним вирішенням дизайну набір з 6-и значків «Слов'янський сувенір».

Не обійдено увагою в книзі такий носій історичної інформації, як місцеві випуски грошових знаків, хоча вони представляють не значки, а паперові гроші.

Цікавим додатком до книги став перелік установ, які виготовляли значки з наведеними при цьому зображеннями клейм.

І все ж таки, гарно видана книга не позбавлена низки недоліків. Жодним словом не обмовилися автори про місце знаходження бодай окремих їх колекцій, про приватні збірки колекціонерів, створені за різними принципами – тематичним, хронологічним, територіальним, авторським тощо.

Відсутність спеціальної бібліографії з фаху символіки, емблематики, геральдики, фалеристики, медальєрики не дає можливості звернутися в разі потреби за роз'ясненням низки теоретичних питань, зокрема тих, що стосуються принципів зчитування інформації з представленого блоку медальєрних джерел. Прикро, що ніде в тексті вступних статей до розділів автори не говорять про витоки чи започаткування традиції карбувати значки. Відтак, значно знижується інформативне значення представленої праці.

Однак, всі претензії до авторів знімає сам факт видання чи не першого в Україні такого типу каталогу. Залишається тільки привітати авторів з виходом у світ їх книжки, що, без сумніву, заслугоує на позитивну оцінку.